

ศึกไกลใจยังห่วง กังหวั่นรณรงค์ไกลไล่ข่มเหง: สิ่งของชาติ (Nation-Thing) และห้วงโอบเอื้อนจอยเมนต์

“ประเด็นของความตึงเครียดระหว่างชาติพันธุ์อยู่ที่การครอบครองสิ่งของชาติ (the national Thing) เสมอ ‘คนอื่น’ ต้องการขโมยเอื้อนจอยเมนต์ของพวกเรา (โดยทำลาย ‘วิถีชีวิตของเรา’ และ/หรือเข้าถึงเอื้อนจอยเมนต์แปลกประหลาดและค่อนข้างเป็นความลับ”

(Žižek, 1992: 165)

บทนำ

สัญญาณเตือนเริ่มขึ้นก่อนวันแห่งความรักเพียงหนึ่งวัน (13 กุมภาพันธ์ 2568)

ทหารกัมพูชาพร้อมกลุ่มแม่บ้านราว 20-30 คน ร่วมกันร้องเพลงชาติปลุกใจบริเวณปราสาทตาเมือนธม อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งยังคงเป็นพื้นที่พิพาทระหว่างไทยกับกัมพูชา ปัจจุบันมีสถานะเป็นเขตความมั่นคงพิเศษที่มีกองกำลังทหารดูแลอย่างใกล้ชิด นักท่องเที่ยวสามารถเข้าเยี่ยมชมได้ในเวลาที่กำหนด และต้องได้รับการอนุญาตและตรวจค้นจากเจ้าหน้าที่ (ไทยรัฐออนไลน์, 2568ข)

ดูเหมือนว่า ฝ่ายทหารไทยจะเห็นว่าการรวมกลุ่มกันร้องเพลงชาติกัมพูชาขึ้นไม่เหมาะสม จึงเข้าไปห้ามปรามจนเกิดความไม่พอใจและปะทะคารมกันอย่างดุเดือด เหตุการณ์ดังกล่าวได้รับการบันทึกเป็นคลิปวิดีโอ และกลายเป็นไวรัลที่กระตุ้นปฏิกิริยาร้อนแรงจากชาวเน็ตไทยในช่วงข้ามคืน

ความตึงเครียดดังกล่าวเป็นดังสัญญาณเตือนก่อนจะเกิดเหตุปะทุในอีกไม่กี่เดือนต่อมา

เช้ามืดของวันที่ 28 พฤษภาคม เกิดเหตุปะทะด้วยอาวุธระหว่างทหารไทยและกัมพูชาที่ช่องบก ใกล้กับหลักเขตแดนที่ยังเป็นข้อพิพาทกันอยู่ เสียงปืนดังอยู่ราว 10 นาที ก่อนจะสงบลง กระทั่งกลางดึกกัมพูชาอ้างว่ามีทหารเสียชีวิต 1 นาย และสื่อกัมพูชารายงานว่า ไทยเป็นฝ่ายเปิดฉากยิงก่อน ในขณะที่กองทัพไทยชี้แจงว่า เป็นการยิงเตือนเพื่อให้ฝ่ายกัมพูชายุติการขุดสนามเพลาะความยาวประมาณ 650 เมตร ในพื้นที่พิพาท ซึ่งฝ่ายไทยมองว่าเป็นการละเมิดบันทึกความเข้าใจว่าด้วยการสำรวจหลักเขตแดนทางบกไทย-กัมพูชา พ.ศ. 2543 (MOU 2543) ที่ระบุว่าทั้งสองประเทศจะไม่ดำเนินการใด ๆ ที่เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพทางกายภาพหรือสถานะของพื้นที่พิพาทจนกว่าการปักปันเขตแดนจะแล้วเสร็จ (The101.World, 2568ข)

ถึงแม้ในระดับผู้นำกองทัพและผู้นำรัฐบาลต่อสายหารือเพื่อหาทางเจรจากันบ้างแล้ว แต่กระแสชาตินิยมก็ลุกลามอย่างร้อนแรงรวดเร็วในกลุ่มมวลชนชาวไทย (ลองพิจารณา #ไทยนี้รักสงบ) บ้างเรียกร้องให้รัฐบาลใช้มาตรการแข็งกร้าวจัดการปัญหา บ้างสนับสนุนกองทัพให้ใช้กำลัง

ปกป้องอธิปไตยและศักดิ์ศรีของชาติ บ้างก็แสดงออกถึงความเกลียดชังและขับไล่แรงงานกัมพูชาให้กลับประเทศ ดังมีที่ปรากฏว่อนโซเซียลว่า “ร้านนี้ไม่รับ และไม่มีแรงงานจากประเทศกัมพูชา”

กระแสชาตินิยมฝ่ายขวาไม่ได้เพิ่งเกิดขึ้นหลังเหตุปะทะ และไม่ได้สะท้อนเฉพาะความกังวลต่อภัยคุกคามจากภายนอก หากเราไต่พิศโซเซียลมีเดีย โดยเฉพาะ TikTok (ซึ่งผู้เขียนถือว่าเป็นสื่อหนึ่งที่จับโครงสร้างความรู้สึก (structure of feeling) ของมวลชนร่วมสมัยได้ดี) จะพบว่ากระแสชาตินิยมถูกปลุกขึ้นอย่างต่อเนื่องผ่านคลิปไวรัลเกี่ยวกับความรุนแรงและอาชญากรรมที่มีผู้ก่อเหตุเป็นกลุ่มวัยรุ่นที่เป็นแรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้าน หรือที่มักเรียกแบบเหยียด ๆ ว่า ‘พวกต่างด้าว’

อย่างน้อยไวรัสดังกล่าวก็ปรากฏอย่างเข้มข้น นับตั้งแต่ช่วงปลายปี 2567 ต่อเนื่องถึงต้นปี 2568 โส้มาตั้งแต่กรณีหนุ่มพม่ากับหนุ่มกัมพูชาใช้อาวุธมีดบุกฟันนักเรียนชายในโรงเรียนต่อหน้าเพื่อนนับสิบ แก๊งวัยรุ่นพม่ารวมตัวกันตบทรัพย์จักรยานยนต์ รีดไถเงินและหมวกกันน็อก บางทีก็บีจักรยานยนต์ไล่ประเบิดปิงปองใส่คู่อริจนทำให้บ้านเรือนและร้านค้าของชาวบ้านเสียหาย หรือ ‘แก๊ง RCD’ ชาวพม่า 5 คน รุมทำร้ายวัยรุ่นไทย วัย 15 ปี ย่านประตูน้ำอย่างโหดเหี้ยมจนถึงขั้นอาจพิการตลอดชีวิต ทั้งที่ไม่เคยมีเรื่องบาดหมางกันมาก่อน (อย่างน้อยข่าวก็ลงไว้เช่นนั้น) (ผู้จัดการออนไลน์, 2568)

แม้เหตุการณ์เหล่านี้จะเป็นพฤติกรรมส่วนบุคคล แต่ก็ถูกนำเสนอและขยายความผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ จนปลุกเร้ากระแสคลื่นชาตินิยมระลอกใหญ่ในรูปแบบของโพสต์และคอมเมนต์เนื้อหาประณามและเรียกร้องให้ขับไล่กลุ่มคน ‘ต่างด้าว’ เหล่านี้ออกจากประเทศ พร้อมทั้งเกิดกระแส ‘เหยียด’ บุคลิก หน้าตา และการแต่งกายอย่างแพร่หลาย ยิ่งกว่านั้น คนไทยบางกลุ่มถึงขั้นรวมพลังกันเพื่อจัดการกับ ‘ภัยสังคม’ ด้วยการไล่ล่าแก๊งแรงงานข้ามชาติในพื้นที่อย่างกรุงเทพฯ ปริมณฑล สมุทรสาคร และเชียงใหม่ (น่าสังเกตว่า ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่อุตสาหกรรมหรือแหล่งจ้างงานขนาดใหญ่ในเขตเมือง) ซึ่งไม่ได้มีแค่ชาวกัมพูชาหรือ ‘วัยรุ่นกุนแบมร์’ แต่ยังรวมถึงกลุ่มกะเหรี่ยง ไทใหญ่ มอญ และพม่าด้วย กลุ่มที่โดดเด่นที่สุดน่าจะเป็น ‘คนไทยไม่ทน’ ที่มุ่งเป้าไปยังพวก ‘ต่างด้าวฟอร์มช่าง’ ที่มักสวมเสื้อฮิปปี้ หรือเสื้อยืดสกรีนสัญลักษณ์ของแก๊ง ช่วงวันหยุดมักรวมกลุ่มกันไปเที่ยวตามห้างสรรพสินค้า เมื่อเจอแก๊งคู่อริก็จะไล่ตีกัน แต่บางครั้งก็ทำร้ายคนไทยด้วย กลุ่มไทยไม่ทนยังอ้างว่า แก๊งเหล่านี้นอกจากทำตัวกร่างแล้ว ยังเป็นมาเฟียเก็บค่าคุ้มครองจากแรงงานข้ามชาติด้วยกัน กลุ่มคนไทยไม่ทนยังเชื่อว่า แรงงานข้ามชาติเหล่านี้กำลังเรียกร้องสิทธิเกินกว่าที่ควรได้รับ และหากปล่อยไว้ รัฐบาลไทยอาจต้องใช้ภาษีคนไทยมาอุ้มคนต่างด้าว ทั้ง ๆ ที่รัฐบาลไทยต้องคำนึงว่า ‘คนไทยต้องมาก่อน’ หรือ Thai First (ไทยรัฐออนไลน์, 2568)

ผู้เขียนเห็นว่า วลีดังกล่าวไม่ต่างจากนโยบาย American First ของ Donald Trump และบรรดาผู้สนับสนุน ซึ่งสะท้อนว่า กระแสชาตินิยมไทยที่รุนแรงในรอบไม่กี่ปีมานี้ เป็นส่วนหนึ่งของการพุ่งขึ้นของชาตินิยม-ประชานิยมฝ่ายขวา (right-wing populism) ทั่วโลก¹

บทความนี้พยายามสำรวจปรากฏการณ์ชาตินิยมแบบล้นเกินที่ปรากฏในสังคมไทย ทั้งในรูปแบบของการสร้างภัยสังคมจากกลุ่มคนต่างด้าว และการเรียกร้องให้ทหารปกป้องอธิปไตยเหนือเขตแดนของชาติ โดยใช้แนวคิดจิตวิเคราะห้อย่างเอ็นจอยเมนต์ และสิ่งของชาติ (Nation-Thing) ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของกระแสชาตินิยมฝ่ายขวาที่มอบคำสัญญาว่าจะคืนความสุขในอดีตที่สูญหายไป อันเป็นผลพวงจากค่านิยมสากลที่มาจากตะวันตก กระแสโลกาภิวัตน์ ทุนนิยมสามานย์ในกรณีแรก และความเป็นเอกภาพหรือความสมบูรณ์ของดินแดนในกรณีหลัง รวมถึงปรากฏการณ์ที่ผู้คนโทษว่า ผู้อื่น (other) ที่อยู่นอกชาติเป็น ‘หัวขโมยเอ็นจอยเมนต์’ ที่ทำให้คนในชาติไม่มีความสุข บ่อนทำลายชาติของเรา และทำให้ชาติไม่สมบูรณ์ (McGowan, 2021)

สิ่งของชาติ (Nation-Thing) และหัวขโมยเอ็นจอยเมนต์

“ไทยนี้รักสงบ แต่ถึงรบไม่ขลาด”

-เพลงชาติไทย

ที่ผ่านมา นักวิชาการศึกษาประเด็นเรื่องชาตินิยมและสร้างข้อถกเถียงกันไว้อย่างน่าสนใจว่า ชาติเป็นอัตลักษณ์หนึ่งที่เป็นปรากฏการณ์ของความเป็นสมัยใหม่ ไม่ใช่สิ่งที่มีมาแต่โบราณ แม้บางชาติจะจับเอาลักษณะ วัฒนธรรม หรือประเพณีเก่า ๆ มาชูเป็นอัตลักษณ์ประจำชาติ และยังอธิบายว่า ชาติเป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคมและทางประวัติศาสตร์ รวมถึงเป็น ‘วาทกรรม’²

อย่างไรก็ดี Stravarakis และ Chrysoloras (2006) เห็นว่า ไม่ว่าจะแนวคิดเรื่องชาติเป็นสิ่งที่เดิมหรือว่าเป็นเพียงสิ่งประกอบสร้างของยุคใหม่ต่างก็ไม่เพียงพอต่อการอธิบายว่า เหตุใดชาติจึงเป็นอัตลักษณ์ที่ทรงพลังและเข้มข้นกว่าอัตลักษณ์อื่น ทำไมผู้คนจึงยอมตายและเข่นฆ่าผู้อื่นเพื่อชาติ ทำไมผู้คนจึงยอมตายเพื่อสิ่งประดิษฐ์?

ทั้งคู่เสนอว่า การวิเคราะห์ปฏิบัติการที่ชาตินิยมทำงานกับมนุษย์จำเป็นต้องพิจารณามิติทางอารมณ์ความรู้สึกด้วย พวกเขาจึงใช้กรอบคิดทางจิตวิเคราะห์ ซึ่งเชื่อว่านอกจากเหตุผล ความรู้

¹ ตัวอย่างมีให้เห็นตั้งแต่ Victor Orbán ในฮังการี Recep Tayyip Erdoğan ในตุรเคีย Donald Trump ในสหรัฐอเมริกา Jair Bolsonaro ในบราซิล เราอาจนับรวมประยุทธ์ จันทร์โอชาด้วยก็ได้

² บทความนี้ไม่ได้สนใจที่มาของชาติและชาตินิยม แต่ต้องการดูหน้าที่และการทำงานของชาติในฐานะสิ่งที่เล่นกับเอ็นจอยเมนต์ของผู้คน แน่แน่นอนว่า ผู้เขียนตระหนักดีถึงข้อถกเถียงเรื่องกำเนิดของชาตินิยม ผู้อ่านที่สนใจควรดูงานชิ้นสำคัญ ๆ เพิ่มเติม เช่น Ernest Renan. (1990), Benedict Anderson (1991), Thongchai Winichakul (1994), Anthony D. Smith (2000) และดูข้อถกเถียงเพิ่มเติม (The101.World, 2568ค)

และจิตสำนึกแล้ว สิ่งที่ขับเคลื่อนมนุษย์คือแรงปรารถนาในระดับจิตไร้สำนึก มาอธิบายพันธะทางอารมณ์และความรู้สึกที่ผู้คน ‘ลงใจ’ (psychic investment) ให้กับชาติ โดยเฉพาะแนวคิดเอ็นจอยเมนต์ (enjoyment) นั่นคือเหตุผลที่ในปัจจุบัน ชนชั้นแรงงานผลจากพรรคการเมืองและอุดมการณ์ฝ่ายซ้ายไปหาเส้นที่ดึงดูดของผู้นำประชานิยมฝ่ายขวา เพราะพวกเขาเสนอเอ็นจอยเมนต์แบบชาตินิยม (nationalist enjoyment) แก่แรงงานที่กำลังเคืองแค้น (Stravarakis and Chrysoloras, 2006)

Todd McGowan (2021) นักจิตวิเคราะห์สาย Jacques Lacan อธิบายว่า ชาตินิยมฝ่ายขวาเคลื่อนไหวผ่านเอ็นจอยเมนต์ ทั้งในระดับผู้นำและผู้ตาม แม้พวกเขาจะไม่รู้ตัวก็ตาม เอ็นจอยเมนต์เปรียบเสมือนการสังคมนที่เชื่อมกลุ่มคนเข้าด้วยกัน ส่วนใหญ่แล้วชาตินิยมมักประกอบขึ้นจากผู้ที่มีเอ็นจอยแบบเดียวกัน หรือรักชาติเหมือนกัน ชาติจึงสร้างตัวตนรวมหมู่ (collective self) ขึ้น สอดคล้องกับที่ Freud เคยเสนอว่า ความรัก (Eros) คือแรงขับที่เป็นตัวเชื่อมสังคมน อย่างไรก็ตาม ความรักมักมาพร้อมด้านกลับของมันเสมอ เมื่อตัวตนรวมหมู่เกิดขึ้นมันก็ได้สร้างเส้นแบ่งแยกระหว่างคนในกับคนนอก และระหว่างพวกเรากับพวกเขา การสร้างความเป็นอื่นและคนอื่น (otherness) นี่คือนั่นที่ขาดเสียมิได้สำหรับการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่ม

อัตลักษณ์ที่เราสร้างขึ้นมานั้นไม่เคยสมบูรณ์หรือมีนิยามที่ชัดเจน หากถามว่าความเป็นชาติคืออะไร คำตอบคงมีเป็นร้อยเป็นพันอย่าง อาทิ ไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะบอกว่าความเป็นไทยคืออะไรแน่ มันคือสิ่งละอันพันละน้อยที่ประกอบขึ้นเป็นวิถีชีวิตของเรา ไม่ว่าจะเป็นอาหาร ดนตรี เครื่องแต่งกาย ประเพณี เทศกาล หรือการพักผ่อนหย่อนใจ พุดง่าย ๆ คือเป็นสิ่งที่ ‘พวกเรา’ เอ็นจอยร่วมกัน แต่คนอื่นไม่มี³ ทั้ง ๆ ที่อัตลักษณ์ของชาติคลุมเครือ เลื่อนไหล และไม่มั่นคง แต่แนวคิดชาตินิยมก็มักนำเสนอว่าชาติเป็นสิ่งที่สมบูรณ์แบบ ความย้อนแย้งจึงมักเกิดขึ้นเมื่อซบเจกต์พบว่า ในชีวิตจริงชาติ สังคม หรือกลุ่มทางสังคมนที่ตนสังกัด ไม่ได้สมบูรณ์ขนาดนั้น มีหน้าซำยังเต็มไปด้วยปัญหาและความขาดพร่อง (McGowan, 2021)

พุดแบบ Lacan คือชาตินิยมมักบอกว่า A เท่ากับ A แต่ที่จริงแล้ว A ไม่เคยเท่ากับ A หากแต่เต็มไปด้วยความขาดพร่อง (lack) ตรงจุดนี้เองที่สิ่งที่จิตวิเคราะห์เรียกว่า แฟนตาซี (fantasy) ทำงาน แฟนตาซีช่วยยืนยันว่า ชาติของเรานั้นสมบูรณ์ ($A=A$) แต่ที่เราเห็นว่าไม่เป็นเช่นนั้นก็เพราะว่ามี ‘ศัตรู’ มาขัดขวางและรบกวนชาติของเรา (ทำให้ $A \neq A$) ดังนั้น หากต้องการให้ชาติกลับมาสมบูรณ์หรือสงบสุขได้ก็ต้องกำจัดศัตรูเหล่านี้เสียก่อน (The Matter, 2567)

³ นิยามหรือคำจำกัดความที่คลุมเครือของอัตลักษณ์ชาติอาจสะท้อนผ่านประโยคว่า “ประเทศไทยโชคดีที่มี...” ไม่ว่าจะใส่อะไรลงไปแทนที่ “...” คุณก็จะพบว่าแทบไม่ต่างกันเลย เพราะสิ่งนั้นล้วนให้ความรู้สึกเอ็นจอยและภาคภูมิใจในชาติสำหรับผู้พูด ไม่ว่ามันจะมีในประเทศอื่นด้วยและไม่ได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะในไทยเท่านั้น

ในแง่นี้ ชาตินี้จึงต้องจินตนาการถึงศัตรูหรือมารผจญตลอดเวลา และชาตินิยมไม่มีทางปราศจากความก้าวร้าวรุนแรงได้ ‘สิ่งของชาติ’ (Nation-Thing) ที่สมบูรณ์เป็นไปได้อีกแต่ในจินตนาการ มันจึงเรียกร้องให้ขับเจกต์ค้นหาความเป็นอื่น และกีดกันคนอื่นออกไป (exclusion) เปลี่ยนคนอื่นให้กลายเป็นปีศาจที่ตกเป็นเป้าของความมุ่งร้ายและเกลียดชัง (demonization) เนื่องจากชาติต้องเป็นของสมาชิกเท่านั้น มิฉะนั้นก็คงไม่มีใคร ‘ลงใจ’ ไปกับชาติ (หากชาติเป็นของทุกคนและเป็นของใครก็ได้ ชาติก็จะไม่มีคุณค่าเลย) ดังนั้น ยังมีคนถูกกีดกันออกไปมากเท่าไร ชาติก็ยิ่งมีค่าสำหรับสมาชิกมากเท่านั้น และยิ่ง ‘คนเลว’ ที่จ้องทำลายชาติถูกกำจัดมากเท่าไร สมาชิกของชาติก็ยิ่งเอ็นจอยมากขึ้นเท่านั้น กล่าวได้ว่า แฟนตาซีทำงานเพื่อเบี่ยงเบนไม่ให้เรามองเห็นความย้อนแย้งของสิ่งของชาติ หรือต่อให้เห็น ความย้อนแย้งนี้ก็ได้เป็นสิ่งที่อยู่ภายในตัวเราหรือสังคมของเรา แต่มาจากภายนอก⁴ (Stravarakis and Chrysoloras, 2006: 152; The Matter, 2567)

กล่าวได้ว่า แฟนตาซีใช้ ‘แพะรับบาป’ เหล่านี้เพื่อปกปิดเนื้อแท้ของชาติไม่ได้สมบูรณ์ตามที่กล่าวอ้าง และศัตรูก็ทำหน้าที่เป็น ‘จุดปิด’ (quilting point) หรือเป็นตัวหมายมาสเตอร์ (master signifier) ที่ปกปิดความขาดพร่องของขับเจกต์และชาติ ‘พวกมัน’ ต้องเป็นตัวการหรือตัวบงการเบื้องหลังสิ่งเลวร้ายต่าง ๆ แน่ พارانอย (paranoia) นี้คือรากฐานของทฤษฎีสมคบคิดต่าง ๆ เพราะผู้คนที่ต้องการหาว่าใครเป็นคนรับผิดชอบ (สรวีศ ชัยนาม, 2565: 338) ที่สำคัญไม่เพียงแค่อัตลักษณ์ของชาติที่คลุมเครือ ไม่แน่ชัด ศัตรูก็ถูกฉายภาพให้เป็นความเป็นอื่นที่ทึบ (opaque otherness) ศัตรูอาจเปลี่ยนไปเป็นใครก็ได้ที่มีเอ็นจอยเมนต์แปลกประหลาด ล้นเกิน และ (ดูเหมือนจะ) ต่างจากเรา อาทิ ทหารต่างชาติที่มายึดครอง พวกจักรวรรดินิยม คนยิว องค์กรอิฐมินาติ ผู้ปลุกปั่นจากภายนอก สายลับต่างชาติ พวกทรยศชาติที่เอาสิ่งของชาติไปให้ศัตรู⁵ พวกต่างด้าวที่เข้ามาแย่งงาน พวกชังชาติ หรือใครก็ตามที่คอยขัดขวางไม่ให้ชาติของเราเจริญรุ่งเรือง แต่ตรรกะเบื้องหลังจะเหมือนเดิมเสมอ (Stravarakis and Chrysoloras, 2006: 153) ดังที่ Slavoj Žižek กล่าวว่า:

“ทุก ๆ ชาติต่างก็สร้างมายาคติของตนว่า ชาติอื่น ๆ พยายามสำคัญของเอ็นจอยเมนต์ที่พวกเขาครอบครองไปอย่างไรบ้าง ซึ่งหากไม่สูญเสียสิ่งเหล่านั้นไป ชาติของตนก็คงจะมีความสมบูรณ์”
(Žižek, 1993: 204)

⁴ ข้อถกเถียงที่พบได้ทั่วไปในอินเทอร์เน็ตเสนอว่า สมเด็จพระสันตปาปาใช้กระแสนาชาตินิยมของคนกัมพูชาเพื่อเป็นกลยุทธ์รักษาอำนาจให้ตนเองและบุตรชาย แล้วเราควรถามในทางกลับกันหรือไม่ว่า ใคร คนกลุ่มใด หรือสถาบันไหนบ้างที่ได้อะไรบ้างจากการปลุกเร้าความรักชาติครั้งนี้? และเพื่อเป้าประสงค์ใด?

⁵ โปรดพิจารณาประเด็นเกลื่อนเป็นหนอนนี้ผ่าน #ไทยนี้รักสงบ และศึยวีรโดอย่าง ‘นายกฯ เบล’ หรือ ‘พวกขายชาติ’

ผู้นำประชานิยมฝ่ายขวามักฉวยใช้ความพารานอยนีมาปลุกระดมผู้สนับสนุนที่กังวลใจกับภัยคุกคามจากคนอื่นที่วิตถาร (obscene Other) เหล่านี้ ศัตรูของชาติไม่เพียงแต่เอ็นจอยอย่างประหลาด แต่การที่มันเอ็นจอยได้อย่างล้นเกิน ต้องเกี่ยวข้องกับการที่เราไม่ได้เอ็นจอยอย่างเพียงพอเป็นแน่ ที่เราเข้าไม่ถึงเอ็นจอยเมนต์ต้องเป็นเพราะว่ามันขโมยเอ็นจอยเมนต์ของเราไป ถึงที่สุดแล้ว ชาติในฐานะซูเปอร์อีโก้อนุญาตให้เราแหกกฏ (หมาย) ด้วยการใช้ความรุนแรงต่อ ‘หิวขโมยเอ็นจอยเมนต์’ (theft of enjoyment) และยิ่งรุนแรงมากเท่าไร ความล้นเกินทางอาชญากรรมเหล่านี้ก็อาจผูกโยงชุมชนเข้าไว้ด้วยกันมากขึ้นอีกด้วย (สรวิศ ชัยนาม, 2565: 334)

นอกจากนี้ ผู้คนยังลงใจให้กับชาติและอาณาตศัตรูของชาติ ก็เพราะว่าแม้ชาติไม่อาจการันตีความสมบูรณ์ให้ได้ก็จริง แต่มันหยิบยื่นเอ็นจอยเมนต์แบบจำกัด (partial enjoyment) ให้บ้างเป็นครั้งคราวจากพิธีกรรมต่าง ๆ ที่รักษาความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวของคนร่วมชาติ (McGowan, 2021) อาทิ การเรียกร้องสงคราม การรุมทำร้ายคนต่างด้าว การเหยียดเชื้อชาติ การชูรูปหรือสัญลักษณ์ของชาติแล้วน้ำตาไหล หรือกระทั่งการนั่งดู TikTok แล้วเอ็นจอยกับคลิปที่กลุ่มตัวแทนของชาติไล่กระทืบ ‘ศัตรู’ แพนตาซีแบบจำกัดจำเขี่ยเหล่านี้เองที่รักษาชุมชนและความปรารถนาในกลุ่มที่เรียกว่าชาติเอาไว้

“แผ่นดินจะดีในไม่ช้า ขอคืนความสุขให้เธอ”: ชับเจกต์ที่ขาดพร่องกับคำสัญญาในจินตนาการ

โดยทั่วไป เรามักอธิบายว่า ผู้นำประชานิยมฝ่ายขวาสร้างความรู้สึกถึงอำนาจ (sense of power) ให้กับผู้คล้อยตาม โดยเฉพาะคนรากหญ้าที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือครอบครองทรัพย์สินใด ๆ ยิ่งพวกเขาเป็นเหยื่อของระบบมากเท่าไร ชับเจกต์จะยิ่งถูกดึงดูดจากเอ็นจอยเมนต์ของอำนาจได้ง่าย การเข้าร่วมกลุ่มและสยบยอมต่อผู้นำมากบารมีจะเอื้อให้ผู้สนับสนุนฝ่ายขวาได้สัมผัสกับสิ่งที่ปกติแล้วตนเองไม่มี (เนื่องจากถูกพรากไปตั้งแต่แรก) กล่าวคือ สมมติฐานนี้อธิบายว่า อำนาจนั้นน่าเอ็นจอยโดยตัวมันเอง ดังนั้น ผู้คนจึงแสวงหาอำนาจในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง โดยใช้ทุกวิถีทางอยู่เสมอ⁶ (McGowan, 2021)

อย่างไรก็ดี McGowan (2021) ซึ่งได้รับอิทธิพลความคิดจาก Jacques Lacan ได้แย้งว่าการอธิบายเช่นนี้ไม่ช่วยให้เราเข้าใจเอ็นจอยเมนต์อย่างได้รอบด้าน พร้อมทั้งท้าทายแนวคิดดั้งเดิมของ Freud ในงาน *Group Psychology* ซึ่งผูกโยงอำนาจกับสัญลักษณ์อวัยวะเพศชาย (phallic signifier) นั่นคือผู้ใดครอบครองสัญลักษณ์สิ่งใดก็จะเป็นผู้มีอภิสิทธิ์ทางสังคม

⁶ ผู้เขียนก็สงสัยว่า นี่รวมถึงการเรียกร้องให้กองทัพรับบทีโรปกป้องประเทศ หรือเรียกร้องรัฐประหาร เพื่อนำพาประเทศกลับสู่ความสมบูรณ์แบบที่วาดฝันไว้ รวมทั้งการตั้งศาลเตี้ยหรือเข้าร้องเรียนกับอินฟลูเอนเซอร์เพื่อกำจัดและจัดการปัญหาสังคมด้วยไหม?

(social privilege) เหนือคนอื่น ตัวอย่างเช่นพ่อในสังคมบุพกาล (primal father) ซึ่งผูกขาดผู้หญิงทุกคนในเผ่า และสามารถเอ็นจอยได้โดยไม่มีอุปสรรคขัดขวาง พ่อบุพกาลเอ็นจอยกับอำนาจในการละเมิดกฎที่คนอื่นในกลุ่มต้องปฏิบัติตาม เขาจึงเป็นตัวละครที่ไม่ถูกตอน (figure beyond castration) และสามารถทำอะไรก็ได้ตามอำเภอใจ สมาชิกในกลุ่มจึงมักยึดโยงหรือระบุตัวตนเข้ากับ (identification) ‘พ่อ’ เช่นนี้เพื่อจะได้เอ็นจอยกับอำนาจบ้าง

แต่ McGowan (2021) อธิบายว่า ในภายหลัง Freud ก็เปลี่ยนมุมมอง เมื่อเขาเสนอแรงขับแห่งความตาย (death drive)⁷ ในงาน *Beyond the Pleasure Principle* ในปี 1920 ในมุมมองใหม่นี้ เอ็นจอยเมนต์ไม่ได้มาจากอิทธิพลหรืออำนาจควบคุมอีกต่อไป แต่มาจากการทำซ้ำ (repetition) ช่วงเวลาการควบคุมนั้นล้มเหลว พุดง่าย ๆ คือขับเจกต์เอ็นจอยกับความขาดพร่อง (lack) และการไร้ซึ่งอำนาจ (absence) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ก่อร่างสร้างขับเจกต์แห่งความปรารถนาขึ้นมานั่นเอง มีเพียงขับเจกต์ที่ขาดพร่องเท่านั้นที่จะเอ็นจอยได้ เราต้องเสียวัตถุที่น่าเอ็นจอยไปเสียก่อน เราถึงจะมีตัวตนอยู่ได้

นี่คือประเด็นที่ Lacan อธิบายว่า การตอนเกิดขึ้นแล้วเมื่อขับเจกต์เข้าสู่โลกของภาษา และตกอยู่ใต้อำนาจของตัวหมาย (signifier) เนื่องจากขับเจกต์ต้องสละบางสิ่ง (founding sacrifice) เมื่อเข้าสู่ระเบียบสัญลักษณ์หรือภาษา จึงอาจกล่าวได้ว่า มันทำร้ายตัวเอง (self-inflicted/self-wounding) เพื่อยอมรับความเป็นสังคม และเปิดโอกาสให้เข้าถึงความพึงพอใจที่สังคมสัญญาว่าจะมอบ (promise of satisfaction) แต่ McGowan ตั้งข้อสังเกตว่า ขับเจกต์ขาดพร่องตั้งแต่แรกอยู่แล้ว ไม่จั้นก็คงไม่ต้องเข้าสู่สังคมและโลกของภาษา (McGowan, 2013: 23)

ด้วยเหตุนี้ จึงไม่มีขับเจกต์ไหนไหนที่รอดพ้นจากการถูกตอนได้เลย มีแต่พวกที่หลอกตัวเองว่าไม่โดนตอน และพยายามมองหาผู้ทรงอำนาจเพื่อหลบเลี่ยงความจริง และสร้างความมั่นใจลง ๆ ขึ้นมาก็เท่านั้น แต่เพราะตัวละคร ‘พ่อ’ ที่สมบูรณ์แบบนั้นไม่มีอยู่จริง เพราะขับเจกต์ทุกคนล้วนถูกตอนและไม่ได้มีอำนาจที่ปราศจากขีดจำกัด ดังนั้น เอ็นจอยเมนต์ที่ผูกติดกับอำนาจจึงเป็นเอ็นจอยเมนต์ที่มีอยู่ในจินตนาการ (imaginary enjoyment) และ ‘พ่อ’ ก็เป็นได้ก็แค่ตำแหน่งที่ไม่มีใครจะเข้าถึงได้จริง ๆ (McGowan, 2021) และถึงที่สุดแล้ว สิ่งที่ขับเจกต์ (เชื่อว่า) ยอมละทิ้งไปนั้นคือสิ่งที่ตัวเองก็ไม่เคยมี หรือพูดอีกนัยหนึ่งคือไม่ได้สูญเสียอะไรเลย (nothing) สิ่งที่ขับเจกต์ไม่เคยมี แต่คิดว่าได้สูญเสียหรือเสียสละไปนี้เองที่กลายเป็นวัตถุที่สูญหาย (lost object) ซึ่งมีส่วนในการก่อสร้างความปรารถนาขึ้น แต่วัตถุนั้นไม่อาจนิยามได้อย่างแน่ชัด มันมีตัวตนอยู่ก็ต่อเมื่อมัน

⁷ death drive ไม่ได้หมายถึงแรงขับเคลื่อนไปสู่ความตายในเชิงกายภาพ แต่เป็นความตายที่เกิดขึ้นขณะยังมีชีวิต คือแรงขับผลักดันให้ขับเจกต์ทำซ้ำประสบการณ์แห่งการสูญเสียวัตถุพิเศษที่ทำให้กำเนิดมัน หรือก็คือเป็นการรบกวนชีวิต (disruption of life) ปกติของขับเจกต์ (McGowan, 2013: 35)

สูญหายไปแล้ว นี่คือการหาว่าทำไมเราจึงไม่เคยเข้าใจวัตถุที่สูญหายหรือวัตถุแห่งความปรารถนา ได้เสียที่ วัตถุต่าง ๆ พยายามจะเป็นตัวแทน แต่ก็มักจะล้มเหลวเสมอ เมื่อได้ครอบครองวัตถุ เหล่านั้น เรามักจะพบแต่ความว่างเปล่า^๘ (McGowan, 2013: 29)

ถึงแม้การเข้าถึงวัตถุที่สูญหายจะเป็นไปไม่ได้ แต่เราก็มักจะเห็นว่า นักการเมือง (หรือเหนือ การเมือง) ในเขตต่าง ๆ ได้เข้ามาเสนอตัวว่าจะมอบเอ็นจอยเมนต์ที่สูญหายไป หรือสัญญาว่าจะ ‘คืนความสุข’ แก่เรา พร้อมยื่นแพนตาซีของสังคมที่ (เคย) สมบูรณ์แบบเพื่อปกปิดความขาดพร่อง เพียงแต่เราต้องร่วมใจกันจัดศัตรูตรงหน้า แล้วแผ่นดินก็จะดีในไม่ช้า (Stravarakis and Chrysoloras, 2006: 152; McGowan, 2013: 30-31)

ในแง่นี้ แพนตาซีก็ทำหน้าที่รักษาระยะห่างที่ปลอดภัยระหว่างเอ็นจอยเมนต์กับซับเจกต์ ไม่ให้ใกล้หรือไกลกันจนเกินไป ซึ่งทำให้ซับเจกต์ลงใจกับวัตถุสูญหายที่ไม่เคยมีอยู่จริง จะมีก็แต่ใน ระดับจินตนาการ (imaginary) ซับเจกต์จึงไม่ได้เอ็นจอยกับการมีวัตถุ แต่กลับเอ็นจอยกับการ หายสาบสูญของวัตถุ หรือการไม่มีมากกว่า เพราะประสบการณ์แห่งความสูญเสียก็นำพาซับเจกต์ เข้าใกล้จุดที่มันก่อตัวขึ้น ซึ่งเป็นช่วงที่ซับเจกต์เข้าใจวัตถุนั้นมากที่สุด เนื่องจากวัตถุดังกล่าวไม่มี จริง และไม่มีใครรื้อฟื้นกลับมาได้ ซับเจกต์จึงทำได้เพียงแค่ทำซ้ำกระบวนการแห่งการสูญเสีย ใน ท้ายที่สุด ความพึงพอใจจึงเป็นข้อแก้ตัวที่ทำให้เราหนีกับเอ็นจอยเมนต์ได้ มันหลอกเราให้เชื่อว่า เราสูญเสียบางอย่างที่สำคัญไป (เช่น ความสงบสุขของสังคม ความสมบูรณ์ของชาติ หรือดินแดน ที่ไม่เคยสูญหายไป) จนมองไม่เห็นความจริง ๆ แล้วเราไม่ได้สูญเสียอะไร เพราะเราขาดพร่อง และไม่ได้ ครอบครองมันตั้งแต่แรก (McGowan, 2013: 39)

แต่ถึงแม้การเอ็นจอยอย่างเต็มที่นั้นเป็นไปไม่ได้ และวัตถุที่สูญหายก็ไม่มีจริง แพนตาซีและ อุดมการณ์ก็ต้องทำงานร่วมกันเพื่อหาอะไรมาโน้มน้าวซับเจกต์และจรรโลงระเบียบทางสังคมเดิมไว้^๙ นั่นคือการเอ็นจอยบางเลี้ยวส่วนเมื่อร่วมกับกลุ่มหรือเป็นส่วนหนึ่งของการทำเพื่ออะไรที่ใหญ่กว่า ตัวเอง เช่น ชาติ อุดมการณ์มักสัญญาว่าจะชดเชยความสูญเสียให้แก่เรา เช่น ศาสนาที่มีแนวคิด เรื่องบาปกำเนิด และบอกให้มนุษย์ทนทุกข์ (suffering) ก่อนจะได้รับเอ็นจอยเมนต์ในสรวงสวรรค์ หรือศาสนาที่บอกให้ยอมรับชะตากรรมเพราะบาปบุญที่ทำมา (แทนที่จะท้าทายชนชั้นนำหรือปลด แอ็กความทุกข์) หรือกระทั่งทุนนิยมที่บอกให้เราทำงานหนักในวันนี้เพื่อจะร่ำรวยและสบายในภาย หน้าที่สำคัญ แม้คำสัญญานั้นอาจไม่จริง ที่สำคัญ แม้แต่การสูญเสียหรือความผิดหวังเองก็กลายเป็นเอ็น จอยเมนต์ด้วย เพราะมันอนุญาตให้วัตถุพิเศษ (privileged object) เกิดขึ้น ซับเจกต์ลงใจได้กับ แคล้งที่เรียกร้องให้มันเสียสละ และการเสียสละนั้นก็สร้างความน่าปรารถนาต่อสิ่งนั้น ดังที่อธิบาย

^๘ เช่น ลินคับริโกคหรือแพชั่น ที่จะมีรุ่นใหม่ ๆ ออกมาอยู่เสมอ ดูเพิ่ม (Alfie Bown, 2017)

^๙ เช่น

ไปแล้ว (McGowan, 2013: 32-33) นี่คือการที่เรารู้สึกเป็นไปไม่ได้ที่จะเอนจอยในสิ่งที่เราได้มาฟรี ๆ การถือศีลและละเว้นจากการกระทำบางอย่าง การทำงานเพื่อหาเงินมาซื้อของ หรือแม้แต่การเสียเงินซื้อในตัวเองล้วนเป็นสิ่งสะท้อนว่าเอนจอยเมนต์กับการสูญเสียสัมพันธ์กันเพียงใด ในบทความนี้ เราอาจกล่าวได้ว่า การเสียสละเพื่อชาติเองก็นำมาซึ่งเอนจอยเมนต์เช่นกัน

ทั้งนี้ แฟนตาซีสำคัญสองประเภทที่ทำงานในชาตินิยม ได้แก่ การหวนระลึกถึงอดีต (nostalgia) และความพารานอย

ชาติกระตุ้นให้ซบเจกต์รำลึกอดีตที่เชื่อว่าดีกว่าและสมบูรณ์กว่า เช่น สมัยบ้านเมืองยังดีหรือยุคสมัยของผู้ปกครองก่อน อดีตที่หอมหวาน แม้จะไม่เคยมีอยู่จริง แต่ก็ช่วยให้เราหลีกเลี่ยงการมองเห็นธาตุแท้ของชาติและช่องโหว่ภายในระบบสังคม เพื่อให้มันทำงานต่อไปได้อย่างไม่ติดขัด ตัวอย่างเช่นกลุ่มอนุรักษนิยมในสหรัฐฯ ที่โทษว่าปัญหาสังคมเกิดจากการยกเลิกการสวดภาวนาในโรงเรียน หรือกล่าวโทษผู้อพยพ และเชื่อว่าถ้าเพียงกำจัดปัญหาเหล่านี้ได้ สังคมก็จะหวนคืนสู่ความสมบูรณ์แบบในอดีต ซึ่งจริง ๆ แล้วไม่เคยมี การหวนรำลึกนี้มักมาพร้อมกับผู้มีอำนาจที่สัญญาว่าจะฟื้นคืน (reinvigorate) ความสุขกลับมา แต่คำสัญญาเหล่านี้มักเป็นไปไม่ได้ในทางปฏิบัติ และนำมาซึ่งความผิดหวังเสมอ ผู้ให้สัญญาก็ไม่ได้ตั้งใจจะทำตามนั้นจริง ๆ แต่เป็นเพียงเครื่องมือทางการเมืองที่มีประโยชน์เท่านั้น (McGowan, 2013: 40-43)

แฟนตาซีอีกประเภทคือความพารานอย ซึ่งอธิบายว่า ทำไมสิ่งต่าง ๆ จึงไม่เป็นไปตามที่คิด ดังที่อธิบายไปแล้วว่าซบเจกต์ที่พารานอยเชื่อว่า เอนจอยเมนต์ของตนถูกพรากไปอยู่ในมือของผู้อื่น หรือหวั่นเอนจอยเมนต์ (Stravarakis and Chrysoloras, 2006: 152) นี่คือการที่ทำให้ซบเจกต์ไม่สามารถเข้าถึงเอนจอยเมนต์เสียที (missing enjoyment) ความพารานอยอาจมีพลังทางการเมืองสูงกว่าการระลึกอดีตเสียอีก เพราะมันกระตุ้นให้เกิดภารกิจทางการเมืองเร่งด่วน สร้างความรู้สึกว่าผู้อื่นเป็นภัยคุกคาม และนำไปสู่ความเกลียดชัง (McGowan, 2013: 44)

แม้ความพารานอยจะไม่ได้นำมาซึ่งความมั่นคงทางจิตใจ และที่จริงก็อาจรื้อถอนความมั่นใจและสันคลอนอัตลักษณ์ของเรา แต่ก็สร้างมีอำนาจของการเหนือซบเจกต์ และทำให้ซบเจกต์ลงใจกับมันได้ ความคลุมเครือของสิ่งของชาติและหวั่นเอนจอยเมนต์เปิดช่องให้ซบเจกต์ตีความ เมื่อไม่รู้ว่าจะเรียกร้องทางสังคมหรือของชาติคืออะไรกันแน่ ซบเจกต์จะเริ่มปรารถนาเพื่อตอบสนองต่อความปรารถนาของผู้อื่นที่ยากจะหยั่งถึง (unknown desire of other) (เช่น “คนไทยทั้งประเทศเห็นด้วยว่า...” หรือ “ต้องมีใครลงมือทำอะไรกับเรื่องนี้”) และเชื่อว่าความปรารถนาของผู้อื่นเป็นของตน (McGowan, 2013: 45-46) ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับการเมืองฝ่ายขวาที่มักกล่าวโทษว่ามีผู้บงการอยู่เบื้องหลัง พลเมืองที่เป็นพารานอยจึงมีแนวโน้มที่จะยอมรับระบอบฟาสซิสต์หรือศาลเตี้ยได้ง่าย

สรุป

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ช่วยให้เราเข้าใจว่า เหตุใดผู้คนจึงลงใจไปกับชาตินิยม แม้จะไม่ได้รับอำนาจหรือผลประโยชน์ใด ๆ บางครั้งอาจถึงขั้นเสียประโยชน์จากกิจกรรมทางการเมืองเหล่านั้นด้วยซ้ำ ที่น่าสนใจคือ เอ็นจอยเมนต์ ซึ่งทำหน้าที่เป็นกาวสังคมเชื่อมโยงผู้คนเข้าเป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน กลับเป็นสิ่งที่เดียวกับที่กีดกันและแบ่งแยกคนอื่นออกไป จนอาจนำไปสู่ความเกลียดชัง ความก้าวร้าว และความอาฆาตมาดร้ายต่อผู้ที่ถูกตีตราว่าเป็น ‘ห่วยโหมยเอ็นจอยเมนต์’ ไม่ว่านั้นจะมาจากภายนอกหรือภายในสังคมของเรา

คงจะจริงอย่างที่ McGowan (2021) เสนอ แท้จริงแล้ว เอ็นจอยเมนต์ฝ่ายขวาไม่ได้มาจากการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มที่ถือครองอำนาจ แต่คือเอ็นจอยเมนต์ของผู้ที่รู้สึกว่าจะไม่สังกัดหรือเข้าพวกกับใคร (enjoyment of those who don't belong) กรณีแรงงานข้ามชาติรวมตัวกันเรียกร้องสิทธิอันพึงได้ ก็มักถูกมองว่าเรียกร้องในสิทธิที่คนไทยยังไม่ได้หรือเรียกร้องสิทธิมากกว่าคนไทย ทั้งที่ความจริงพวกเขาแค่เรียกร้องให้การจ้างงานเป็นไปตามกฎหมายแรงงานและไม่เลือกปฏิบัติ ข้อกังวลของพวกเขาก็เกลียดชังแรงงานต่างชาติที่ย้อนแย้งตรงที่ ในขณะที่กันด่าว่าแรงงานข้ามชาติใช้สวัสดิการฟรี ๆ ซึ่งควรเป็นของคนไทย แถมยังขี้เกียจ แต่อีกด้านกลับบอกว่า พวกเขาเข้ามาแย่งงานของคนไทยทำ (ซึ่งจริง ๆ แล้วเป็นงานที่คนไทยไม่น่าจะทำอยู่แล้ว) โดยบดบังข้อเท็จจริงว่า สวัสดิการในชีวิตของคนไทยก็ไม่ได้ดีเพียบพร้อมอยู่แล้วไหม? (ยังไม่รวมถึงปัญหานายหน้าแรงงานข้ามชาติ การใช้แรงงานเถื่อน หรือขบวนการลักลอบค้ามนุษย์) นอกจากนี้ ยังเห็นได้ชัดว่า พวกผู้นำไม่ได้เป็นตัวแทนผลประโยชน์ของผู้สนับสนุนอย่างที่กำลังอ้าง ภัยคุกคามที่แท้จริงของชนชั้นแรงงานท้องถิ่นไม่ใช่คลื่นผู้อพยพของแรงงานข้ามชาติ ไม่ว่าจะจำนวนเท่าไร แต่คือความผันผวนของระบบทุนนิยมโลก トラาใดก็ตามที่แรงจูงใจจากตลาดยังส่งเสริมให้นายทุนลดตำแหน่งงานด้วยการใช้เครื่องจักร AI จ้างงานภายนอก (outsource) หรือย้ายฐานการผลิต

ทั้งศึกลงและศึกลงในไม่เพียงแต่สร้างความกังวลใจให้ซับซ้อนต่อผู้รักชาติ แต่ยังเป็นกระจกสะท้อนให้เห็นเอ็นจอยเมนต์ที่เอียงข้างฝ่ายขวาชัด ๆ ด้วย ไม่ว่าผู้ที่เอ็นจอยจะอ้างว่ายืนอยู่บนเจดส์ใดทางการเมือง เราอาจกล่าวได้ว่า ความเกลียดชังผู้อื่นไม่ใช่อะไรนอกจากความเกลียดชังเอ็นจอยเมนต์ที่ล้นเกินของตัวเอง เพราะผู้อื่นทำให้เราเผชิญหน้ากับเอ็นจอยเมนต์ของเรา และความโกรธต่อห่วยโหมยเอ็นจอยเมนต์ก็เป็นเพราะว่าพวกเขาเผยให้เราเห็นว่า แท้จริงแล้วเราขาดพร่องเพียงใด และคำสัญญาที่ Big Other รวมถึงชาติ มอบแก่เรานั้นกลางเปล่าเพียงใด

แม้จะมีคนบอกว่าชาตินิยมไม่ได้ผิดในตัวมันเอง สิ่งผิดคือความคลั่งชาติ แต่จากการพิจารณาขบวนการชาตินิยม-ประชานิยมฝ่ายขวาจากจุดยืนจิตวิเคราะห์ฝ่ายซ้ายก็แสดงให้เห็นแล้วว่า ไม่มีสิ่งของชาติใดที่ไม่เรียกร้องการสร้างศัตรู และเอ็นจอยเมนต์ของชาตินั้นบดบังความขาดพร่องของเราได้ดีเพียงใด รวมถึงแท้จริงแล้วมีเพียงเอ็นจอยเมนต์เดียวคือ เอ็นจอยเมนต์ของคนไม่

เข้าพวก (enjoyment of nonbelonging) เราจึงควรเลิกฝันถึงความสมบูรณ์ในจินตนาการ ซึ่งบดบังความเป็นจริง (the Real) ข้อนี้

นี่ไม่ใช่การยอมรับอย่างหมดหวังว่าเราทำอะไรไม่ได้ แต่คือการเรียกร้องให้ใช้ความผิดหวัง และความไม่พอใจจากการค้นพบ 'เรียล' ของเราในฐานะซับซ้อนเจตต์ของชาติ เพื่อยืนยันว่าสังคมที่เป็น ธรรมนั้นไม่อาจเกิดขึ้นได้จากเอ็นจอยเมนต์ที่กีดกันผู้อื่นออกไปแล้วเอาแต่พวกเดียวกันเอง เพราะ สุดท้ายถึงขจัด 'ศัตรู' ไป ปัญหาที่ยังไม่จบ และเราก็ไม่ได้เต็มหรือสมบูรณ์มากขึ้น

และเมื่อเรารู้เท่าทันเอ็นจอยเมนต์ และความจริงว่าอำนาจ (หรือชาติ) ไม่อาจมอบสิ่งที่เราปรารถนาได้ตามคำสัญญา เราก็จะตีตัวออกห่างจากมันได้ เราต้องยืนยันการสร้างสังคมที่โอบรับ ผู้คนที่ทั้งขาดพร่องและไม่สมบูรณ์

ชาติเดียวที่น่าจะครอบคลุมซับซ้อนเจตต์ที่ขาดพร่องได้ก็คือ มนุษยชาติ นี่น่าจะเป็นสิ่งที่ทั้งจิต วิเคราะห์และฝ่ายซ้ายเข้าใจร่วมกัน

ผู้เขียน

ปิยนันท์ จินา นักวิจัย

ฝ่ายวิจัยและส่งเสริมวิชาการ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

เอกสารอ้างอิง

Anderson, B. (1991). *Imagined Communities*. London, England: Verso Books.

Bown, A. (2017) *The PlayStation Dreamworld*, Cambridge, UK: Polity.

McGowan, T. (2013). *Enjoying What We Don't Have: The Political Project of Psychoanalysis*. University of Nebraska Press.

McGowan, T. (2021). The Distribution of Enjoyment. *European Journal of Psychoanalysis*, Vol. 8, No. 1.

Renan, E. (1990). "What Is a Nation?" In *Nation and Narration*, edited by Homi K. Bhabha, 8–22. London: Routledge.

Smith, A. D. (2000). *The Nation in History: Historiographical Debates about Ethnicity and Nationalism*. Hanover, NH: University Press of New England.

Thongchai Winichakul. (1994). *Siam Mapped: A History of the Geo-body of a Nation*. Chiang Mai: Silkworm.

The Matter. (2567). "เพราะเราต่างขาดพร่อง" จิตวิเคราะห์ เอนจอยเมนต์ และการเมืองโลก กับสรวีศ ชัยนาม. สืบค้นจาก https://thematter.co/social/enjoyment-soravis-jayanama/228518?fbclid=IwY2xjawHR_P1leHRuA2FlbQIxMAABHZzmeO7aa3okjTFdBFHN6gMMf1qT7FA4CJq9tYxQtD4YtIOMIMELOPHsRA_aem_1ZXK2OXWUYO-wJYpExZrAw. เมื่อ 7 พฤษภาคม 2568.

- The101.World. (2568ก). ชาวไร่ชาวนา ผู้มีรายได้น้อย และคนไทยหัวใจ MAGA: เมื่อประโยชน์พวกพ้องไม่สอดคล้องกับจุดยืนเชียร์ 'ทรัมป์'. สืบค้นจาก <https://www.the101.world/trump-maga-crowd>. เมื่อ 8 พฤษภาคม 2568.
- The101.World. (2568ข). ทำไมจบไม่ง่าย? คีท ไทย-กัมพูชา ปะทะชายแดนช่องบก กับปมปัญหาที่ยืดเยื้อ. สืบค้นจาก <https://www.the101.world/thai-cambodia-border-clash-chong-bok>. เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2568.
- The101.World. (2568ค). วิวาทะ 'ชาติ' : ชาติเป็นธรรมชาติ ของแท้แต่ดั้งเดิม หรือเพิ่งถูกสร้างขึ้นมา?. สืบค้นจาก <https://www.the101.world/debates-on-nation>. เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2568.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2568ก). อันธพาล แรงงานต่างด้าว ต้นเหตุเครือข่ายอิทธิพลเถื่อน. สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/scoop/interview/2858878>. เมื่อ 22 พฤษภาคม 2568.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2568ข). ร่อนหนังสือเตือนทหารกัมพูชา ฉบับ 2 ปมร้องเพลงชาติ บนปราสาทตาเมือนธม เขตไทย. สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/news/local/northeast/2842476>. เมื่อ 24 มิถุนายน 2568.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2568). แจ! "แก๊งต่างด้าว" กว่า 10 แก๊งใช้พื้นที่ไทยซ่องสุม พบหลายเคสพกอาวุธ รุมฟันคนไทย สาหัส-พิการ. สืบค้นจาก <https://mgronline.com/specialscoop/detail/9680000005088>. เมื่อ 20 พฤษภาคม 2568.
- สรวิศ ชัยนาม. (2565). อยากรู้แต่ไม่อยากถาม: ทุกสิ่งอย่างเรื่องการเมืองโลกกับ Lacan (ปฐมพงศ์ กวางทอง, แปล). กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- สรวิศ ชัยนาม. (2566). เพราะเราต่างขาดพร่อง การเมืองเรื่องเอนจอยเมนต์ (เกศกนก วงษาภักดี, แปล). กรุงเทพฯ: B&B Press.